

باسمه تعالی

مشاوره و نقل تجربیات موفق

جلسه اول

ویژه دوره تخصصی کلیات فعالیت در شجره طیبه صالحین

تهیه شده در: گروه محتوایی مرکز آموزش های مجازی بسیج

پاییز سال تولید ملی ، حمایت از کار و سرمایه ایرانی

«بسم الله الرحمن الرحيم»

نمونه ای از تجارب موفق فرهنگی

در این مجال بدون مقدمه به مرور یکی از تجارب موفق فرهنگی که مربوط به یکی از مساجد جمهوری اسلامی ایران است به نقل از امام جماعت آن مسجد می‌پردازیم:

تأثیر مکان در نتیجه فعالیت‌ها

بنده معتقدم که مکان خیلی در نتیجه کار و آن‌چه می‌گوییم تأثیر دارد. بنابراین بیشتر کارها را در مسجد انجام می‌دهم و اگر کاری بماند از مجبوری در منزل انجام می‌دهم. خود فضا و در و دیوار بر انسان تأثیر دارد که مطالب را چگونه بگوییم و چه بگوییم. حتی در چپستی‌ها، انسان وقتی می‌خواهد وارد قضیه شود، وقتی در آن فضا قرار می‌گیرد، یک جور دیگر آن چپستی‌ها را معنا می‌کند، تا اینکه در منزل باشد یا جایی دیگر. لذا وقتی خیلی از دوستان از من سؤالاتی را می‌پرسند به آنها می‌گویم بیایید در مسجد صحبت کنیم.

ویژگی‌های مسجد فعال و فعالان مسجدی از دیدگاه قرآن

«إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ.»

«مساجد خدا را تنها کسانی آباد می‌کنند که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و نماز برپا داشته و زکات داده و جز از خدا نترسیده‌اند پس امید است که اینان از راه‌یافتگان باشند» (سوره توبه آیه هجدهم)

آیه با «إنما» شروع می‌شود که این هست و غیر از این نیست، فقط و فقط. «يعمر» فعل مضارع و مفهوم استمرار را می‌رساند، جریان مستمر آباد سازی مساجد، چنین توقعی را خداوند متعال دارد. مساجد باید دائم پویا باشند تا پایا باشند و بمانند اگر یک لحظه از پویایی بمانند تبدیل می‌شوند به ضد مسجد و غیر از مسجد. چه کسانی هستند که در عرصه پویایی و معمور و آباد نگاه داشتن مسجد باید در خط مقدم باشند و سبقت بگیرند از همدیگر؟ کسانی که این ویژگی را داشته باشند: «من امن بالله» اعتقاد به خداوند متعال، اعتقاد به اینکه این عالم با مدیریت حکیم قدیر و علیم دارد اداره می‌شود. «اليوم الآخر». ایمان داشته باشد به این که من موجودی هستم ابدی. ایمان به قیامت یعنی اینکه من ابدی‌ام. پس دیدگاهش نسبت به هستی این است که دلش گره خورده با مهر به خدا و ایمان به ابدیت. «وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ» این هم برنامه‌ای که این افراد در مسجد دارند: اقامه صلو و ایتاء زکات است که از مسجد مدیریت می‌شود. اقامه، فرهنگ سازی و جریان سازی است. یعنی علاوه بر آن‌که خودشان جریان هستند، «يعمر» هستند، از مسجد جریان اتصال به خدا و جریان ارتباط مردم با خدا را هدایت و مدیریت می‌کنند. طبعاً عوامل و موانع اقامه صلو را شناسایی می‌کنند آدم‌هایی نیستند که نسنجیده و ارزیابی نکرده کاری را آغاز کنند. به این نتیجه رسیده‌اند که یکی از موانع

جدی اقامه صلوه - یعنی گره زدن دل مردم با خداوند مهربان - خلأ های اقتصادی است، محرومیت های مادی است. اگر قرار است این اتصال به خدا یک جریان باشد، یک وضع فراگیر باشد، یک فرهنگ باشد، لازمه اش این است که موانع جدی اش از جمله خلأ ها و نیازهای اقتصادی در جامعه مورد توجه قرار بگیرد و کسانی که در مسجد برای موضوع اقامه صلوه - یعنی اتصال دل مردم با خداوند متعال - فعال هستند، باید دغدغه عدالت اقتصادی در جامعه را داشته باشند. «ایتای زکات» همان کمک کردن و حضور یافتن در تیمی است که همان تیم برای اعتدال اقتصادی در جامعه تلاش می کند. چون آیه نمی گوید زکات می دهند، بلکه می گوید زکات را پای کار می آورند. «ایتاء» زکات است نه «اعطاء» زکات. نکته اصلی آیه به نظر من اینجاست «وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ» از غیر خداوند حساب نمی برند. اگر ما قرار باشد از غیر خداوند حساب ببریم، نمی توانیم در تعمیر مسجد موفق باشیم. برایشان این فقط مهم است که آیا این کاری که من می خواهم انجام دهم خدای متعال از این کار راضی است یا نه. به نظر می رسد که در این آیه خداوند متعال، ساز و کار تعمیر مسجد را هم دارد بیان می کند. اگر کسانی که دغدغه ی آباد و فعال نگه داری مسجد را دارند این دو جمله اقامه صلوه و ایتاء زکات را به طور جدی، نه به طور شعاری و ظاهری پیگیری کنند، خود به خود مسجد فعال می شود. بعضی دغدغه ی این را دارند که چه کار کنیم که مسجد برای مردم و نسل جوان جاذبه داشته باشد. واقعیت این است که اگر مسجد، مسجد باشد جاذبه دارد، محتوای مسجد باید اقامه صلوه و ایتاء زکات باشد آن چیزی که حقیقت مسجد است. اگر این طور نبود از محتوا خالی می شود. از هدفش فاصله می گیرد. مثل پیکری که جانش را از آن گرفته باشید حالا شما هی با ادکلن و عطر این پیکر را خوشبو کنید ممکن است که لحظاتی خوشبو به نظر آید ولی باز هم بعد از مدتی بوی تعفن او منتشر می شود.

«فَعَسَىٰ أَوْلَىٰكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ»، این ها این امید را داشته باشند که از مهتدین باشند و راه پیدا کنند. وقتی خودشان از مهتدین شدند و راه را پیدا کردند، می توانند راهنمای دیگران هم باشند.

ویژگی های مدیریت مسجد

در بحث فعال نگه داری و فعال کردن مسجد، قدم اول این است که مدیریت مسجد باید دغدغه فعال کردن معنویت و مسائل فکری در مسجد را داشته باشد. اگر دغدغه مدیریت مسجد این بود که کجا را بسازیم، کدام طبقه را درست کنیم و فلان زمین را از همسایه مسجد بخریم عملاً موفق نمی شود که در مسائل فکری و عملی جوان و نوجوان تمرکز داشته باشد. کم نداریم مساجدی که دائماً در حال توسعه هستند، اما می بینم عملاً مساجد را کدی هستند. به جای اینکه میلیون ها تومان خرج توسعه جغرافیایی مسجد کنیم، خرج کارهای فرهنگی مساجد بکنیم. شاید یکی از لوازمش کتابخانه و از این گونه موارد باشد. ولی واقعیت این است که توسعه ی فرهنگی مسجد پول لازم ندارد، همت می خواهد، اعتقاد می خواهد. مگر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه ی اطهار (علیهم السلام) الزاما کار را با پول پیش می بردند؟ با اعتقادات کار را پیش می بردند. وقتی اعتقاد صحیح باشد کنار کوچه هم می توان نشست و کار فرهنگی کرد.

مسجد بهترین محل برای تربیت

ما ادعا نمی‌کنیم مسجد تنها محل تربیت است، بلکه ادعا می‌کنیم مسجد بهترین محل انسان‌سازی است. به تعبیر قرآن «فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا» (سوره توبه؛ آیه 108م) در مسجد کسانی هستند که دغدغه‌ی پاکیزگی دارند. مسجد به عنوان کانون اصلی ارتباط با خدا است. هرچند در خانه هم می‌شود نماز خواند، اما فرمود «لَا صَلَوةَ لِمَنْ لَمْ يَرْتَبِطْ بِالْمَسْجِدِ» با فرض این که بنده دسترسی به مسجد دارم، مناسب نیست که خانه‌ام را برای نمازهای واجب قرار دهم، بلکه باید به جمع مسلمین رفت. البته این که در مسجد نماز بخوانیم یک موضوع خود مکان است و موضوع دیگر در جمع مسلمین بودن است. به طور مثال اگر در مسجد نماز جماعت برگزار نشود، در مسجد نماز فرادا خواندن بهتر است از در منزل فرادا خواندن. هم مسجد موضوعیت دارد و هم جماعت مسلمین و اگر این دو باهم تلفیق شد یعنی در مسجد جماعت مسلمین تشکیل شد، اهمیت دوچندان می‌شود.

وقتی انسان وارد یک محیطی معنوی مثل مسجد می‌شود، خود این فضا تا حدود 30-40 درصد انسان را می‌برد، و انسان را از حالت مادی خارج می‌کند و زمینه‌ی انس انسان با خدا را فراهم می‌کند. آن زمین و فضایی که روزی چند صد نفر از انسان‌ها در آن با نیت خالص با خدای خودشان ارتباط برقرار کرده‌اند، در و دیوار آن فضا فرق می‌کند با جایی که همچنین اتفاقی در آن نیفتاده است. این در اعتقادات ما هست. در قرآن هم بیان شده است: «وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَنْسَبُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ» (سوره اسراء؛ آیه 44م) همه چیز تسبیح می‌گویند. تسبیحی که ما متوجه نمی‌شویم.

من معتقدم که از مسجد تمامی نیازمندی‌های مادی و معنوی انسان‌ها- ارتباط مردم با خدا و ارتباط مردم با همدیگر- را می‌شود مدیریت، تنظیم و آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی کرد.

باید انسان وقتی وارد مسجد می‌شود احساس نکند آنجا خانه شخصی است یا رستوران است یا باشگاه و از این گونه موارد است. نه، اینجا مسجد است و مسجد غیر از تمام این‌هاست. نمی‌خواهم بگویم این‌ها لازم نیست. این‌ها جای خود.

تاریخچه فعالیت‌ها

من 5-6 سال است که وارد این مسجد شدم. البته تجربه ما در زمینه کار مسجدی مربوط است به سال 58. با پیامی که امام (رحمة الله علیه) دادند که مسجدها سنگر است. اولین مسجدی که ما در آن فعالیت را شروع کردیم مسجد حجت (عجل الله تعالی فرجه الشریف) در خیابان امام رضا (علیه السلام) است. ما با تعدادی از دوستان که از نظر افق فکری نزدیک بودیم آمدیم مسجد و و امام جماعت و بقیه هم همراهی کردند و مشغول کار شدیم. پس از آن مسجد امام حسن (علیه السلام)، مسجد جفایی و نهایتاً هم مسجد فعلی. لذا فعالیت ما در این‌جا مسبوق به یک تجربه قبلی بود. آزمون و خطاها در مساجد دیگر انجام شده بود. اینجا که آمدیم

مشخص بود که چه باید بکنیم. از جمله آن، به تدریج عمل کردن و متناسب با زمینه ای که در مسجد است جلو رفتن. نکته جالبی که در این مسجد هست این است که یک هیات امنای فهمیده، انقلابی، روشن و حزب الهی دارد. عطش این گونه برنامه ها را داشتند و ما هم که فراغت داشتیم و آغاز کردیم.

اصل: هیچ گاه به وضعیت فعلی راضی نشدن

کم کم رشد کردیم. یکی از لوازم کار فرهنگی روحیهی هیچ وقت از کار خود راضی نبودن است. اگر در ارتباط با یک حرکتی - از جمله فعالیت در مسجد، از کار خودمان راضی باشیم توقف می کنیم. الان هم روز به روز این نارضایتی نسبت به وضع مسجد در خود من بیشتر می شود نارضایتی به این معنا که برنامه هایی خیلی بیشتر از قبل در ذهن من است و دنبال این هستیم که یک فرصت مناسب بوجود آید تا آن برنامه های جدید را هم اجرا کنیم.

محیط نو و تازه

بر همین اساس است که فضای این جا همواره یک محیط جدید و نو است و برای جوان و نوجوان همواره تازه است. این هم یکی از ویژگی های یک مسجد خلاق است. این یک شرط است برای این که جوان و نوجوان جذب شود که حتی محیط ظاهری اش تکراری نباشد. البته نه این که به صورت فانتزی چیزی به مسجد اضافه کنیم بلکه متناسب با مسجد، فضای مسجد، در و دیوار مسجد روز به روز به اهداف مسجد نزدیکتر شود متناسب با زمان و مکان و اقتضائاتی که پیش می آید.

تربیت در مسجد

اگر توجه کنیم که ما کارمان دعوت است و قرار بر این نیست که الزاماً افراد جذب شوند. این جاست که ما برای ایجاد جاذبه های مصنوعی فشار نمی آوریم و هزینه نمی کنیم، ایجاد جاذبه های مصنوعی برای کشاندن انسان ها به سوی مسائل فرهنگی، یک نوع توهین به عقل انسان ها است. توهین به اصل انتخاب گری آدم ها است. انبیاء الهی (علیهم السلام)، موظف بودن که آن انتخاب گری و عزم و اراده را در انسان ها فعال کنند، به جای اینکه از بعضی سازوکارهای تضعیف کننده ی اراده و تحت الشعاع قرار دهنده ی اراده استفاده کنند، که می توانستند.

از دیدگاه قرآن، انسانی که اسلام می خواهد بسازد، انسانی است که اراده اش را تقویت می کند.

روش کار در مسجد باید به گونه ای باشد که ما پیام را تولید کنیم، از آیات و روایات استخراج کنیم و پیام را ابلاغ بکنیم، ولو این که ندانیم آن کسانی که این پیام را می گیرند، کجا هستند، کی هستند. ما به دنبال این نیستیم که برای خودمان گروه، حزب و تشکیلات خاص درست کنیم و در اطرافمان جمعیت جمع کنیم. کتابخانه مسجد:

طبیعی است وقتی شما می خواهید مسجد را به جایگاه شایسته خودش که محیط ذکر است، برسانید - یعنی مسجد، مسجد باشد - باید این سازوکارها از جمله کتاب - به عنوان عناصر اصلی انتقال اندیشه ها به افراد - در

مسجد حضور پررنگ و فعال داشته باشد و در دسترس باشد. این سبک خاصی که در این مسجد به صورت استفاده از کتاب هست -شاید تعداد 10000 جلد کتاب با حداقل 7-8 هزار عنوان- با این روش ساده‌ی دسترسی به کتاب، که هرکسی اینجا می‌آید، کتاب‌ها را نگاه می‌کند، دقت می‌کند، کتاب مورد نظر را برمی‌دارد و بدون هیچ زحمتی تقریباً برای هر مدتی که او بخواهد- هرچند ما زمان یک هفته را مشخص کردیم ولی اگر چنانچه او بگوید 2 یا 3 هفته لازم دارد می‌تواند استفاده کند. آنچه که جالب‌تر است استقبال مردم از این سبک کار است. گویی که کسانی که اینجا رفت و آمد دارند، تشنه این سبک کار بودند. می‌بینیم علی‌رغم این که باب خروج کتاب باز است، ورودی کتاب از خروجی آن بیشتر است. یعنی کتاب‌هایی که اهدا می‌کنند یا پول می‌دهند که کتاب با این موضوعات بخرد و این‌جا بگذارید، کتاب‌هایی که درون خانه‌هاشان بی‌کار است و می‌آورند- و ما هم بررسی می‌کنیم و می‌بینیم غالبش به درد خیلی از مراجعه‌کنندگان می‌خورد- این‌ها به مراتب بیشتر از کتاب‌هایی است که از مسجد خارج می‌شود - چون بخش قابل توجهی از مسجد خارج می‌شود، بر نمی‌گردد.

ما باید موانع را بر داریم. خیلی کسانی هستند که آمده‌اند نماز بخوانند، بعد از نماز نگاهی به اطراف می‌اندازد و می‌رود طرف کتاب‌ها می‌بیند که مثلاً عنوان فلان کتاب نوشته آداب همسرداری، با خود می‌گوید حالا یک کم کتاب هم بخوانیم. بعد می‌بینیم که این فرد که آمده بود تا 10 دقیقه نماز بخواند و برود یک ساعت نشسته به کتاب خواندن. چون می‌تواند به راحتی کتاب را بردارد و بخواند و اگر پسندید حتی با خودش بیرون ببرد.